

יד
מהר"ץ

שערי יצחק

השיעור השבועי

של מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
ויצא
כסלו ה'תשע"ג ב'שכ"ד
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

עניין זמן אמירת ברכת הלבנה במוצאי שבת. מדוע כתב מהרי"ץ שאפשר לברך אחר ג' ימים, והאם הם שלמים.

חיזוק נוסף בעניין קריאת שם "חנוכה" או "מנורת חנוכה", ולא חנוכה כמו שהמציאו "ממית" השפה העברית.

דין העונה אמן אחר ברכותיו לגבי עניית אמן בתפילה אחת, מדוע מהרי"ץ כתב להקדים שלש תיבות, וביאור סברת מעתיקו שכתבו 'שתים שלש תיבות'. דחיית שיטה מופרכת, שבתפילה אחת אין הציבור עונים אמן, רק אחר ברכת האל הקדוש. בעניין אמירת קדיש תתקבל לאחר מנחה, גם כשמתפללים מנחה וערבית סמוכות, ודחיית מנהג החולקים. דברי מרן שליט"א בגנות ההיאחזות בקנאות יתירה למנהגים שכתב הרמב"ם בזמנו, שהם בניגוד למנהגינו.

תשובת הרה"ג בן ציון מוצפי שליט"א בעניין כת הדרדעים, שנמנה עליה רב שכותב תשובות נגד מהרי"ץ ונגד מנהג אבותינו.

יישוב לתמיהת חכם אחד בעניין דברי הזוה"ק לגבי המניח תפילין במוסף של ראש חודש שחייב מיתה.

התייחסות מרן שליט"א למעלת דברי ספר הזוהר הקדוש, ושבדבריו כבר מובאים בדברי הגאונים והראשונים בשם ירושלמי.

דברי מרן שליט"א בשבח ישיבת "פרי עץ חיים" בעיר בית שמש.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול הלשון – 03-6171031

מספר השיעור – 311

השיעור מוקדש

לרפואת ידידנו הדגול

הרב ליאור בן אברהם מועלים שליט"א

המקום ברוך הוא ישלח לו רפואה שלמה, בתוך כל חולי עמו ישראל, ועמידה מחליו לחיים טובים ולשלום. אכ"ד.

עניין זמן אמירת ברכת הלבנה במוצאי שבת. מדוע כתב מהרי"ץ שאפשר לברך אחר ג' ימים, והאם הם שלמים.

במסכת סופרים [פרק כ' הלכה א'], כתוב, אין מברכין על הירח אלא במוצאי שבת, כשהוא מבושם ובכלים דהיינו בגדים נאים.

כידוע, בעניין ברכת הלבנה ישנם חילוקי דעות וחילוקי מנהגים, ממתי אפשר לברך את הברכה 'אשר במאמרו ברא שחקים וברוח פיו כל צבאם וכו'. במסכת סופרים כתוב חידוש, שאינו מובא בש"ס שלנו, וגם הרמב"ם לא מביאו. אבל כידוע, הרבה דברים שכתובים במסכת סופרים לא הביאם הרמב"ם, למרות שזה מהגאונים, ברייתות מהקדמונים, וכנראה לא היו לנגד עיניו.

בכל אופן, הרבה פוסקים ראשונים כבר מביאים זאת, שאין מברכים על הירח אלא במוצ"ש, כשהוא מבושם ובגדיו נאים. כיון שעניין ברכת הלבנה הוא כהקבלת פני שכינה, לכן צריך שיהיה באופן מכובד. א"כ, בשבת אדם מלובש בבגדים נאים, לכבוד שבת, והוא גם מבושם. אמנם קשה קצת להבין את המושג 'מבושם', כי הרי אסור לת"ח שיצא מבושם בשוק, אבל ישנם כאלה שלפעמים מתבשמים קצת לכבוד שבת. משהו עדין. כמו שמקובל אצלנו, עם מי ורדים, בזמנים של חתונה ושמחות. אולי הכוונה מבושם מיינ ששתה בשלושת סעודות שבת, או פירושים דומים. עכ"פ במצב כזה שיש לאדם תענוג ושמחה, שממילא המצוה תתקיים בצורה יותר מכובדת. רבינו יונה, בסוף פרק רביעי במסכת ברכות, אינו גורס כך, היתה לו גירסא אחרת במסכת סופרים, מברכים על הלבנה משתתבשם. הוא לא גרס 'במוצאי שבת', אלא 'משתתבשם'. כך ברבינו יונה, או יותר מדוייק, תלמיד רבינו יונה. ישנם האומרים 'תלמידי רבינו יונה, בלשון רבים, אבל אין זה אלא תלמיד אחד של רבינו יונה, שכתב דברים רבים בשמו. והוא מפרש שם על כך כמה פירושים, מה זה

'משתתבשם'? פירוש ראשון, במוצאי שבת שאז מברכים על הבשמים. אבל הוא אומר שפירוש זה אינו מתקבל על הדעת, כי מה זה קשור לברכה על הבשמים במוצ"ש? אין זה מתקבל כלל, מה טעם הוא זה לתלות הדבר במוצ"ש. לפי דבריו, גם לפי מסקנת דבריו, הדבר לא קשור כלל למוצ"ש. לא לברכת הבשמים, ולא שהאדם מבושם. מפני שהוא טוען, ואם ר"ח יהיה ביום ראשון? אז מה, נחכה עד מוצ"ש? נמתין כ"כ הרבה זמן? הרי הלבנה כבר נמצאת כמה ימים. כך הוא טוען, מה טעם לתלות הדבר במוצ"ש? הרי פעמים שהיה ר"ח יום ראשון, ולמה ימתין מלברך עד מוצ"ש?

אח"כ הוא מביא, ויש מפרשים, שתתבשם מלשון חופה. לא שאנו נברך על בשמים, או מבושמים, אלא שהלבנה תתבשם, שיהיה לה אור גדול. הוא מביא לשון דומה לזה, עביד בושמא לבריה, כלומר עשה חופה לבנו. רצה לומר, משעה שתיעשה כמו חופה, שהיא גדולה קצת ומאירה סביבותיה. דהיינו, הוא בא לשלול. אל תחשוב, שמיד כשרואים את הלבנה בתחילת החודש, מברכים עליה. הרי כמה ימים היא היתה מכוסה, ולאט לאט היא מתגלה, א"כ לא מספיק שאתה רואה משהו קטן מהלבנה. אמנם זה כבר המולד, אבל עדיין אל תברך עליה, אלא תחכה שיהיה אור יותר גדול. מצד שני, זה לא שצריך לחכות עשרה ימים, וק"ו שלא עד אמצע החודש מפני שאז היא במילואה, אלא צריך לברך כאשר היא ניכרת כמו חופה, שאז יש קצת אור מסביבותיה.

פירוש אחר, הוא אומר, נראה למורי הרב נר"ו, שפירושו משתמתק, מלשון לבסומי קלא, שר"ל נמתק הקול. דהיינו, להנעים ולמתק את הקול. הכא נמי ר"ל משעה שמתוק האור שלה ואדם נהנה ממנו. מתי זה? שזהו אחר שני ימים או שלשה. אבל ירח בן

הראשונים, שהמברך לפני שבעה ימים, טועה. אין לברך לפני שבעה ימים. רק אחרי שיעברו שבעה ימים אפשר לברך. מצד שני, ישנם האומרים שאפשר לברך כבר ביום הראשון, מיד כשרואים את הלבנה. כך היא דעת הרמב"ם. אולי יש קצת מקום לדון בדעת הרמב"ם, אבל עכ"פ דעה זו היא דעת רש"י והסמ"ג. נמצא שבדאי ישנן דעות הסוברות שאפשר לברך כבר כשנראית הלבנה בהתחלה. אבל מהרי"ץ אומר, נלך בדרך הזו הממוצעת.

מהרי"ץ לא כתב פה שכך נוהגים. למרות שמי שיודע, נהגו כך הרבה. אבל חושבני, שנהגו כך על פי הוראת מהרי"ץ. בעץ חיים, מהרי"ץ לא הביא זאת, אלא הוא הביא לברך אחרי שבעה ימים, כדעת השו"ע, וכך בדרך כלל נהוג. אבל ישנם כאלה אחרי שראו את דברי מהרי"ץ הנהיגו זאת, והדבר התקבל בהרבה קהילות.

הלכה למעשה כתבתי בשע"ה וסימן ע"ט סעיף ה' כך, אין מברכים על הלבנה עד שיעברו עליה לכל הפחות שלושה ימים מעת לעת (דהיינו כ"ד שעות) מן המולד (פירוש תחילת הופעת הלבנה). צריך שיעברו שלשה ימים שלמים מעת לעת, דהיינו 72 שעות מהמולד. והסיבה היא, כיון שרוצים שנראה את אור הלבנה בצורה מושלמת. אם תברך לפני כן, גם אם נגיד 'מקצת היום ככולו', אבל עדיין אור הלבנה חלש ואינו ניכר כ"כ. ולכתחילה נוהגים להמתין שבעה ימים. אך כשחל מוצאי שבת קודם שבעה ימים, אין להחמיץ המצוה, ויברכו עליה במוצאי שבת. כלומר, אם יצא מוצ"ש לפני כן, א"כ כיון שיש את העניין לברך במוצ"ש, כמו שהבאנו ממסכת סופרים, לכן למרות שלא עברו עדיין שבעה ימים, כדאי לצרף את עניין זה ולברך במוצ"ש. וק"ו אם מדובר בימות הגשמים, או במקומות שכל החודש מעונן, בודאי שיכולים לסמוך על דעות אלו ולברך קודם. עשינו כאן כעין פשרה.

יזמן, מתוך קטנותו אין האור שלו מתוק, שאין אדם נהנה ממנו.

חידוש זה, מובא בהרבה ראשונים ופוסקים, בשם רבינו יונה, שזמן ברכת הלבנה הוא אחר 'שני ימים או שלשה'.

אמנם, מרן הבית יוסף, אחרי שהוא העתיק את רבינו יונה ומסכם את דבריו, הוא מדלג על התיבה 'שנים', וקופץ מיד לשלשה. דהיינו, הוא אומר שלפי רבינו יונה מברכים לאחר שלשה ימים.

גם מהרי"ץ בשו"ת פעולת צדיק וחלק ג' סימן רס"ד פסק כשיטה זאת, וגם הוא דילג על התיבה 'שנים', והביא רק את השלשה. כותב מהרי"ץ כך, בפרק הרואה [ברכות דף נ"ט] אמרו, הרואה לבנה בחידושה, מברך אשר במאמרו ברא שחקים וכו'. וכן הוא ברמב"ם הלכות ברכות. אח"כ הוא מביא מפרשים שאמרו, שאפילו בלילה הראשון כבר אפשר לברך, ושכך לדעת הרמב"ם, והוא דן בעניין זה. אח"כ הוא אומר, ועיין ברבינו יונה ס"פ תפילת השחר, הביאו בית יוסף סי' תכ"ו, ושם פלפל על דבר. ומסיים מהרי"ץ, למדנו מדברי הר"ר יונה, שאין מברכין ברכת הלבנה, עד שיעברו עליה שלשה ימים, לפי שקודם לכן אין אדם נהנה מאורה, עכ"ל בית יוסף. אח"כ מביא מהרי"ץ רעיא מהימנא בפרשת כי תשא ודף קפ"ח ע"א, ולבתר דאתחזיא סיהרא דייאותו לאורו, מברך עליה. והוא מעתיק מתוך ספר דברי חכמים, כאשר היא נראית, והיא מאירה באופן שייאותו לאורה, מברך עליה. דוגמת חתן וכלה. עש"ב. הרי לך, שרעיא מהימנא מפרש בפשיטות כמו שפירשו תלמידי הר"ר יונה. למסקנא אומר מהרי"ץ, די לנו בדרך הזו הממוצעת, כי מרן הקדוש פסק כהר"י גיקטיליא, שלא לברך עד שיעברו עליה שבעה ימים. זוהי הדרך הממוצעת. הרי דעת רבי יוסף גיקטיליא, שהיה מגדולי המקובלים

מאידיך גיסא, כיון שמהרי"ץ בא לעשות פשרה, א"כ בואו חשבון. יש מאן דאמר הסובר שצריך לברך רק לאחר שבעה ימים. רבינו יונה אומר שאפשר לברך לאחר שלשה ימים. או שנים. א"כ לכאורה, וכי שני ימים הם האמצע? וכי זוהי 'סברא ממוצעת'? בשלמא אם תגיד שלשה ימים שלמים, א"כ לפחות אתה מתקרב לאמצע, שהוא שלוש ימים ומחצה. אבל אם תעשה שני ימים, ועוד תדייק שאפילו אם נכנס שעה אחת, דהיינו שאחרי ארבעים ותשע שעות כבר אפשר לברך, א"כ זה לא האמצע, זוהי לא סברא ממוצעת. זה כבר נוטה לדעה הראשונה, שאפשר לברך כבר ביום הראשון.

ממילא יוצא, שאמנם מנהג זה אינו מופרך, כיון שלפי דעת כמה ראשונים אפשר אפילו מהיום הראשון, אבל אי אפשר לבוא ולהגיד שזו הסברא הממוצעת, ושלכך מהרי"ץ התכוון. אינני חושב כך. כי זאת לא דרך ממוצעת. האמצע, זה שלוש וחצי. א"כ אנחנו צריכים לעשות שלשה ימים שלמים, כמו שפוסקים רוב האחרונים. [אע"פ שמצינו לשון אמצע שהוא לאו דוקא, כי כל מה שאינו בקצה יכול להיקרא אמצע, כידוע מתשובת הריב"ש ועוד רבוותא. כמו"כ אפשר לדחות שסברא "ממוצעת" שנקט מהרי"ץ, לא נתכוון מבחינת מספר הימים, אלא מבחינת הדעות. עכ"פ דעתי העני נוטה כדלעיל. יב"ן]

נפקא מינה, לאדם שבטעות בירך על הלבנה לפני כן, הוא לא שם לב או לא ידע, חשב שהגיע הזמן ובירך על הלבנה. כי אמנם למעשה, האחרונים פסקו דלא כדעה שאפשר לברך כבר ביום הראשון, אלא הכי הרבה לאחר שלשה ימים. אבל אם הוא כבר בירך, אי אפשר לומר לו לברך שוב. הרי כלל גדול בידינו, סב"ל. בודאי שלכתחילה לא יברך לפני כן, אבל אם כבר בירך, לא יברך שוב. אם הוא רוצה, יוכל לשמוע את הברכה אח"כ

דהיינו, אם זה בחול, תמתין שבעה ימים. אבל אם יש מוצש"ש לפני כן, אל תחמיץ את המצוה. שאל על כך ידידנו הרב ניר טיירי יצ"ו, שלמעשה הנוהגים לברך אחרי שלשה ימים, אינם מתייחסים לשעות המולד. האמת היא, שנכון הדבר, וכך פשטות העניין, כי צריך חכמה כדי לדעת את זמן המולד. לא כל אחד יודע מהו הזמן של המולד. אבל למעשה כותבים כל האחרונים, שהזמן הוא, שלשה ימים מהמולד. אלה שנהגו כך, סמכו על דברי מהרי"ץ, אבל לקחו את הדברים כפשוטם. כתוב 'שלשה ימים', והם הבינו שזה לאו דוקא מעת לעת. אבל מה לעשות שכל האחרונים, הפרי מגדים, ומשנה ברורה, וכף החיים, ועוד רשימה ארוכה (עי' ספר ברכת איתן סימן ה' דף רפ"ג רפ"ד), כולם סוברים שצריך שלשה ימים מעת לעת.

יתרה מכך, גם ב'שבעה ימים', העולם תופס זאת בטעות. דהיינו, אלו שנוהגים לברך לאחר שבעה ימים, לא מדייקים שיהיו מעת לעת. אפילו אם זה פחות משבעה ימים הם מברכים. אבל גם לדעת מי שאומר שיש לברך לאחר שבעה ימים, סובר שצריך שבעה ימים שלמים מעת לעת. כך מפורש בפוסקים. אלא מאי, העולם לא יודע מתי המולד. לא חוקרים ולא שואלים על דבר זה.

אולם למעשה, מנהג העולם אינו מופרך לגמרי. כי אחרי ככלות הכל, מצאנו שישנם המקילים בזה, אבל הם רק שנים. היעב"ץ כותב בסידורו בית יעקב [דף תתקע"ד אות ב'] שזה לאו דוקא. לא בעינן מעת לעת, אלא אפילו לא מלאו בסוף הלילה, מותר לברך בתחילת אותו הלילה, וזה ברור בעיני בס"ד. גם בעל מחצית השקל [סי' תכ"ז ס"ק י"ג] כותב כך, והוא מדייק זאת רבינו יונה שכותב 'שנים או שלשה ימים', משמע שאפשר שלא יהיו שלשה ימים שלמים מעת לעת, אלא גם קצת פחות.

שעת המולד. אבל כיון שגם הממתינים לשבעה ימים, כתבו הפוסקים שצריכים להיות שבעה ימים שלמים מעת לעת (אא"כ גמר השבעה הוא במוצ"ש), ממילא הדבר יתכן. ואכן זה נראה טעם טוב. אבל בספרים שלהם לא ראיתי לעת עתה טעם זה. בשערי אפרים [שער ט' סעיף ל"ז] כתוב טעם אחר לכך וז"ל, יש מי שכתב שנכון לידע בשעה שמברכים החודש, אימתי יהיה המולד. והטעם, לפי שעיקר השם 'חודש', הוא על חידושה של-לבנה. ואם לא ידע, לא עיכב. וכן מובא בסידור אוצר התפילות. אגב, לפעמים הם טועים ואומרים המולד "יהיה", כרגיל בלשון עתיד, בזמן שהמולד עבר כבר, והיה צריך לומר "היה" בלשון עבר. ועכשיו ראיתי שכבר העיר על כך בספר ברכת החמה במבוא אות א' הערה מ"ג דף פ"ט ד"ה לדעת.

כאשר יוצא שבעה ימים במוצ"ש, כתבו בפוסקים שאפשר להקל, אפילו שלא נגמרו שבעה ימים שלמים. אני מדבר לפי הדעות הסוברים שצריך שבעה ימים, כמו שפסק מרן השו"ע, ולפי זה צריך שבעה ימים שלמים. אבל אם מסתכלים במוצ"ש ורואים שחסר עדיין כמה שעות, לא עברו שבעה ימים שלמים, פה מצרפים את העניין של מוצ"ש, ואפשר להקל. כך אפילו לפי הדעות שצריך שבעה ימים שלמים. הרי בד"כ כשאומרים 'שבעה ימים', פירושו שתחכה אפילו עד יום חול. נניח שר"ח ביום חמישי, א"כ תחכה שיעברו שבעה ימים, ותברך באמצע השבוע. אבל אם יוצא שהיום השביעי מהמולד הוא במוצ"ש, אבל לא שבעה ימים שלמים, בכל זאת בגלל שזהו מוצ"ש, אפשר לצרף עניין זה ולהקל. ואנחנו עושים זאת, גם לגבי שלשה ימים. כי כפי שאמרנו, יש עניין לברך במוצ"ש, שאז האדם מבושם עם בגדים נאים להקביל פני שכינה, וממילא זו סיבה להקל.

ממישהו אחר, או לפחות לברך בהרהור. אבל מצד הדין, הוא בעצמו כבר יצא יד"ח.

מה שכן, לאלה הסוברים שצריך שבעה ימים, כפי שפסק מרן בשו"ע, וכפי שאנו אומרים לכתחילה לעשות, זהו דוקא אם זה יוצא בחול. אבל הרבה פעמים יוצא לנו מוצ"ש בינתיים, ואנחנו מברכים במוצ"ש אם עברו שלשה ימים, אבל בלי לבדוק את המולד. לפי העניין יוצא לנו כך, כיון שבד"כ כאן בבית-המדרש נמצאים הרבה מהציבור במוצ"ש, ולא כשאר ימים, לכן לא דוחים זאת ליום ראשון. אבל אין הכי נמי, כשאפשר צריך לדקדק לכתחילה, שיעברו שלשה ימים שלמים מהמולד, כי כך כתוב בכל הפוסקים, חוץ מכמה בודדים המקילים בכך. ומה שהעולם נוהג אחרת, זה לא בתורת שיש להם מסורת כזאת וכדו', אלא או שאינם יודעים את המולד, כי לא רבים יחכמו בכך, או שהבינו כך בפשטות.

בתשובה להערה מהקהל: גם אם בלאו הכי לא תמיד המולד שמפרסמים הוא המולד האמיתי. אבל למעשה, הרי גם בכגון-דא כשעושים את חישוב התקופות של שמואל או של רב אידא, הולכים לפי התקופה של שמואל, אעפ"י שזה לא מדויק כמו של רב אידא. כי עושים לפי איך שבני אדם מבינים. [אף כי יש סיבות נוספות לכך]. (ועיי' בכל זה ברמב"ם פ"ט מהלכות קידוש החודש, וישועות יעקב או"ח סוס"י קי"ז, וחזון איש או"ח סי' קל"ח אות ד', ושירי דוד כללי העיבור דף מ"ד ע"ב, ועוד. יב"ן).

שאלה מהקהל: האם בגלל זה האשכנזים מודיעים בזמן הכרזת ר"ח את שעת המולד, כדי שידעו מתי מסתיימים ג' ימים מעת לעת? תשובת מרן שליט"א: לכאורה לא זו הסיבה, שהרי גם אלה מהם שאינם מברכים על הלבנה אחרי ג' ימים, בכל זאת נוהגים הם להכריז את

אמנם זה לא כ"כ פשוט, כי ישנם כאלה האומרים שחייב שבעה ימים שלמים, ואפילו אם זה במוצ"ש אתה חייב לחכות. או שתחכה עוד יום, או שתחכה לסוף הלילה אם עד אז יגמר השבעה ימים שלמים. אבל ישנם פוסקים המקילים בכך, ואפשר לסמוך עליהם, ומסתמא כך גם העולם נוהג. וכך אנו עושים גם לגבי השלשה ימים, לפי העניין, כי אם נדחה זאת ליום אחר, נמצא שמפסידים זאת.

בכל אופן, הישנים שלשה ימים' שכתב רבינו יונה, זהו כפי שדיברנו [במוצש"ק האזינו ה'תשע"ג] לגבי החזוית באתרוג. הרי כתוב 'עלתה עליו חזוית, אם בשנים או שלשה מקומות פסול'. ידועה קושיית הכסף משנה, אם בשנים פסול, בשלשה מבעיא? א"כ גם פה, רבינו יונה אומר 'שנים או שלשה ימים', מה הפירוש? זה שנים או שלשה? אם עכשיו עברו שני ימים, אפשר לברך או לא? ישנם כמה תירוצים על שאלה זאת, אבל מסתבר לתרץ כפי שדיברנו בזמנו, שבד"כ כוונת לשון זה, ש'שנים' זה לא ברור, אבל 'שלוש' בודאי. דהיינו, על השתיים הוא קצת מסופק, אולי כן ואולי לא, יכול להיות שגם שנים. ולכן כשיש ספק נוסף, הם מצטרפים.

חיזוק נוסף בעניין קריאת שם "חנוכה" או "מנורת חנוכה", ולא חנוכה כמו שהמציאו "ממית" השפה העברית.

לפני שאמשיך, כיון שהרב ניר יצ"ו שאל עוד שאלה, והוא כבר מחכה לתשובה אולי שנה, וזה גם מענייני דיומא, כעת לפני ימי חנוכה, הבאים לקראתנו לשלום, א"כ אמרתי שזו הזדמנות לדבר על נושא זה. ומהגם שהוא אמר לי כי רבים שואלים זאת.

דיברנו בזמנו [מוצש"ק וישלח ה'תשע"א] על העניין של מנורת חנוכה, שכידוע אומרים היום בעברית חנוכה. כבר אמרנו בשבוע שעבר

שהעברית של היום משובשת, כמו שבלבלו אותנו עם העניין של ה'סתיו' ועיין שיעור שעבר בהרחבה, ועוד שיבושים רבים. לגבי ה'סתיו', לפחות שם זו מלה קיימת, רק ששינו את ההבנה. אבל פה, המציאו מלה. חנוכה. זו המצאה חדשה שאין לה זכר בשום ספר בעולם, לא בספרי חז"ל, לא במדרשים, לא בגאונים, לא בראשונים ולא באחרונים, הן בפוסקים, הן במפרשים. לצערנו, אפילו בספרי הלכה בזמנינו, משתמשים במלה חנוכה. רובם, לא כולם, לא אלמן ישראל. אך רובם ככולם משתמשים במלה חנוכה, אפילו בספרי פוסקים ידועים בזמנינו. הם לא בדקו את שורש המלה, מהיכן היא באה, וזאת למרות שבעבר לא היה בנמצא מלה זו כלל ועיקר. המלה 'סתיו' היתה, רק שנתנו לה מובן אחר, מעבר בין קיץ לחורף, אבל המלה חנוכה לא היתה ולא נבראה. מה שכן, יש מלה דומה בלשון ספרדית ספניולית, מובא בשו"ת שדה הארץ, חנוקה, בקו"ף. ומלעיל בקו"ף. אבל אצלם, כל מלה הולך בתוספת 'ה'. כגון, שולחניה וכדו'. כך סגנון שפתם. אבל בנ"ד, עשו מזה מלה בעברית, כאילו זה בלשון הקודש, ומלרע. דיברתי על כך כבר בעבר בהרחבה, ואינני רוצה להיכנס לנושא זה שוב.

אבל השאלה שנשאלה, שרבים תמהו על כך, למה אמרנו כי אלה שהמציאו את המלה הזאת, אדם מסויים שקוראים לו 'מחיה השפה העברית', אמרנו שהוא לא החיה אותה אלא המית אותה. זה נשמע לאנשים קצת לא מובן. על מה יצא הקצף? למה אנחנו מדברים בסגנון כזה? 'ממית השפה העברית'? הרי בעצם בארץ ישראל בעבר, כל אחד דיבר 'איש איש כלשונו', וסמוך לקום המדינה עשו ופרסמו את השפה העברית. א"כ היכן הבעיא?

עוד מעט בעז"ה נסביר למה אנו אומרים כך, אבל לפני כן ברצוני לבסס את הדברים.

להגיד הלכות פורים וחנוכה, כי כך שמש של הימים, אלא שאתה מדבר על המצוות, כמו שאתה אומר הלכות שופר וסוכה ולולב. א"כ למה הרמב"ם אומר 'מגילה וחנוכה'? אלא ראייה, שהוא קורא למצווה עצמה בשם 'חנוכה'. הדבר מדוייק מדבריו.

בכל אופן אמרנו, שמלה זאת 'חנוכה', המציאה אשתו של 'מחיה השפה העברית', שהוא בעצם ממית השפה העברית. לצערנו בעוה"ר, אשתו היתה רשעה לא פחות ממנו. איך כתוב, אין מזווגין לו לאדם אלא לפי מעשיו. היא המציאה את המלה הזאת, ועוד הרבה מלים. גם המלה 'אופנה' באה ממנה, היא הרי היתה עוסקת בתפירה. ביררתי את הדברים מהמקור, מאנשים היודעים ומבינים בעניין זה במדוייק, אינני רוצה להיכנס לכך כעת, אולי בהזדמנות בל"נ. [מי שירצה, יוכל לקבל מאמר מיוחד שכתבתי על כך בס"ד, אצל המשב"ק הרב שילה יגאלי הי"ו].

למעשה, הפעם הראשונה ששמעתי זאת, היתה מפי מו"ר הגרש"ז אורבאך זצ"ל, ראש ישיבת "קול תורה" בעיקו"ת ירושלים ת"ו. באחד משיעוריו הוא הזכיר את שמו של מחיה השפה העברית, את שמו המלא, ופתאום הוא תפס את עצמו ואמר, אוי. ואמר ממש בלב נשבר, אני מצטער שהזכרתי את השם שלו בישיבה הקדושה.

המשכתי לבדוק את הנושא, ומצאתי בספר טוב ירושלים, להר"ר בן ציון אדלר שהיה דרשן מפורסם בירושלים שכותב כך, אני לא רוצה להזכיר את שמו של המייסד הראשון של הלשון העברית. וסימנא מילתא, הרחוב שנקרא כיום בירושלים על שמו, זה אחד הרחובות הראשיים שמה, הוא מקור כל הפריצות וחילול שבת, כי הוא היה ממחללי שבת ועוברי עבירות. זהו רחוב מפורסם, חושבני שיש שם תחנת מוניות וכדומה. אינני יודע מה יש שם כיום, אבל נדמה לי שכך היה עכ"פ בזמנו. הוא אומר, הוא מת בשבת קודש,

אמרנו בעבר שהמלה חנוכה לא נשמעה ולא נראתה, ורק אביא לכם כמה לשונות לדוגמא. למשל אצל חכמי תימן, מי שיראה בתכלאל כתוב, אסראג אלחנוכה ענד מגיב אלשמש. דהיינו, הדלקת החנוכה עם שקיעת החמה. מהרי"ץ כותב ועץ חיים ח"א דף ק"ס ע"ב, זמן הדלקת 'חנוכה' עם שקיעת החמה. גם הבן איש חי ובפרשת מקץ סעיף ד' שהיה בבבל כותב כך, כשיניח החנוכה על קצה מזוזת הפסח. למנורה הוא קרא חנוכה. מובן כי כך הלשון המקובל. בקצה השני של מנורת החנוכה. מניח החנוכה ביום. שלש פעמים הוא משתמש במלה זו.

דרך אגב, השם 'מנורת חנוכה' נמצא כבר לפני כן, אצל האשכנזים. מביאים זאת בשם שאלת היעב"ץ [חלק שני סעיף ק"ד], אמנם זה לא בדיוק אלא דומה לזה, אבל כך העתיקוהו הברכי יוסף בהל' עבודה זרה, והדרכי תשובה, והיד אפרים, כולם כתבו 'מנורת חנוכה'. גם רבי אברהם חמוי שהיה בארם צובא, כותב ברמז הפסוק ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, ואל"ה ר"ת, וחייב אדם להדליק החנוכה. המשפטיים ר"ת, הניחם מטה שלושה פסולה וכו'. א"כ הוא כותב במפורש 'חנוכה'. אבל כל אלו הם אחרונים. אולם גם למעלה בקודש, מצאתי שזהו ירושלמי מפורש. כתוב בתלמוד ירושלמי [מסכת שבת פרק שני הלכה א'], אסור לראות מטבע לאור החנוכה. גם רבינו האיי גאון כותב כך, כמובא בפירוש רבינו פרחיה על מסכת שבת דף כ"ג, אמרי רבנן, שאם היה אדם דר בעלייה, מניח את החנוכה בחלון שכנגד רשות הרבים מבחוץ. רואים שלשון זה היה שגור בפיהם, וכך היה מוקבל.

ומי שיתבונן יראה, שבעצם גם ברמב"ם הדבר הוא כך. הרמב"ם כותב בכותרת 'הלכות מגילה וחנוכה'. מה הפירוש 'מגילה וחנוכה'? לכאורה היה צריך להגיד הלכות פורים וחנוכה, ולא מגילה וחנוכה. הרי הוא מדבר על מצוות היום. אם הוא מדבר על היום עצמו, צריך

חנוכיה, הם ותרבותם רחוקים מאד מאד מאברהם העברי. אין מה לדבר. לפני שנעבור לעניין הבא, ברצוני לדעת אם יש שאלות על מה שדיברנו.

שאלה מהציבור: אבל הרב שליט"א אומר שיש לכך מקור בשפה הספרדית, חנוכיה? תשובת מרן שליט"א: נכון, אבל כאן הם עשו זאת כעברית, כאילו כך זה בלשון הקודש. אכן בשפה הספרדית זאת שיטה, כך הם מדברים, לכל חפץ הם מוסיפים 'יה'. אבל פה הם עשו זאת כמו שמצינו בלשון הקודש 'אמה העבריה'. 'נכריה'. 'שאל תחתי'. נתנו לזה תוקף של מלה בעברית, כביכול זה נחשב לשון הקודש. זה הבלבול. ולמעשה זה נקרא על שם, כי הם עשו בזה שינוי, הם קנו זאת בשינוי, כי גם שזה מלרע, וגם שזה בכא"ף, וגם במשקל הכללי של לשון הקודש.

שאלה מהציבור: נכון שאותו אליעזר בן יהודה היה רשע, שם רשעים ירקב, אבל אם נוח לנו לומר כך, ואין בזה סרך של עבודה זרה, מה הבעיני? הרי ישנם מאות מלים שאנו אומרים היום, א"כ למה שזה לא יהיה בגדר 'חכמה בגויים תאמינ'?' אם זה סגנון של חכמה בגויים, למה שלא נקבל? וגם שזה נוח לנו, ולכאורה גם אין בזה סרך של כלום.

תשובת מרן שליט"א: בודאי שיש סרך. מה שאנו משתמשים במלים אחרות, אין מה לעשות, הדבר כבר אבוד. אבל לחפץ קדוש שמשתמשים בו, ובפרט החנוכה, שבא בעצם להראות את נצחון האור על החושך, דוקא לה לתת שם שבא מהחושך? הדבר לא טוב! מנורת חנוכה מסמלת את נצחון האור, החשמונאים ביערו ונלחמו נגד תרבות יון. היוונים לא באו להילחם נגד עם ישראל, להשמיד להרוג ולאבד, אלא הם נלחמו עם הרוחניות של עם ישראל. הם לא רצו להרוג

כשעט הכתיבה בידו. תוך כדי שכתב בשבת קודש הוא נפטר. פירושו, שהוא לא חזר בתשובה, גם לפני מותו. אוי לו לחוטא זה. גם בחוברת טוהר הלשון, מפרטים את כל פשעיו ועלילותיו, כמין ואפיקורוס. ורבני ירושלים החרימוהו כמה פעמים, כשנתמלאה הסאה.

חושבני, שזה כבר מספיק בכדי להבין, שבעצם מטרתם היתה להמית את השפה העברית, להוציא ממנה את התוכן האמיתי. זה לא נבע מפנימיות. הכל אצלם מן השפה ולחוץ. לכן זה נקרא שהם המיתו את השפה העברית, כי הם היו רחוקים מאד מהמורשת האמיתית של עם ישראל. מהיגם שהם עשו בה כל מיני שיבושים, בלבלו הרבה מושגים, וכפי שאמרתי לכם בשיעור שעבר, ישנם מאות מלים שאומרים בעברית היום והם משובשות. מי שיעיין, הדבר ממש מבהיל. ישנם רבים שלפעמים לומדים איזה דברים, ואינם מבינים. לא מקשרים, למה פירשו כך? אבל פשוט מאד, העברית של היום גורמת שלא מבינים את הפירוש האמיתי, כי הם נתנו למלים אלו פירושים אחרים לגמרי. וכמובן, היוצא מן הטמא טמא.

לכן למסקנא, מצד אחד אי אפשר לנו שלא לדבר בעברית, לפי המצב כיום, שלצערינו כבר הרבה מלים נכנסו לשפת הדיבור שלנו, אבל לכל הפחות לגבי המלה 'חנוכיה'. הרי אנחנו בימי החנוכה, מדברים על נצחון הקדושה בימים אלו כנגד החושך של תרבות יון, א"כ לתת לחפצא של מצוה, למנורת חנוכה, את השם שהטמאים האלה נתנו לה, זה כבר יותר מדאי. אמנם אני מלמד זכות על כל אותם הרבנים שאינם יודעים זאת, כי הם לא חקרו ולא ביררו עניין זה, וממילא הם משתמשים במלה זו בתמימות. הם לא ידעו שהמלה באה בעצם משורש טמא. אבל צריך לפרסם את הדבר. אלה שפירסמו את המלה

מהרי"ץ כותב בעץ חיים בעניין תפילת המנחה [ח"א דף פ"ה ע"ב], ודע שהמנהג כשמתפללים תפילה אחת, לענות הציבור אמן אחר הש"צ, ואין חשש הפסק מדינא. אמנם צריך כל אחד להקדים לסיים שלוש תיבות, קודם שיסיים ש"צ, כדי שלא יהא ענה אמן אחר ברכותיו. ובמוסף ר"ה הארכנו בראיות לזה. דהיינו, הרי לפעמים יש שעת הדוחק, הזמן מאוחר ותכף השמש תשקע, וק"ו אם כבר מגיע צאת הכוכבים, א"כ אפשר להתפלל אבל יש לסיים את תפילת מנחה עד צאת הכוכבים. לאחר צאת הכוכבים, כבר אי אפשר להתפלל מנחה. אפשר להגיד קדיש תתקבל, אבל את התפילה עצמה, צריך לגמור עד לפני צאת הכוכבים. צריכים לשער מראש אם יספיקו. אם הם רואים שלא יספיקו, צריכים לחפש עצות, איך בכל זאת אפשר להתפלל. כגון, שהש"צ בחזרת הש"צ או היחיד, מקצר ואומר רק עד החזרה וכו', וישנן עוד דרכים לכך שאין כאן מקומן. בכל אופן, אם רואים שהזמן קצר ולא מספיקים, מתפללים תפילה אחת. דהיינו, הש"צ מתפלל בקול רם, והציבור מתפללים איתו בלחש מלה במלה. כמובן שאינם יוצאים יד"ח בשמיעת תפילת הש"צ, כיון שהם בקיאים. רק עם הארץ, שאינו יודע להתפלל, מוציא אותו הש"צ ידי חובה. מה לגבי עניין אמן? אומר מהרי"ץ, המנהג הוא שעונים אמן, אבל כל אחד צריך להקדים לסיים שלוש תיבות קודם שיסיים הש"ץ, כדי שלא יהיה עונה אמן אחר ברכותיו, שהדבר מגונה, כידוע בש"ס ובפוסקים.

בתשובה לשאלה מהקהל: אם הש"צ מתפלל מהר מאד ואינך מספיק להתפלל איתו, אין מה לעשות, תתפלל לבד. אבל צריך לדעת, כשמתפללים תפילה אחת, צריכים להעמיד ש"צ שמתפלל לאט. צריך לומר לגבאי, שילמד לקח שכשמתפללים תפילה אחת, לא מתפללים במהירות. אי אפשר להתפלל

יהודים, אלא את היהדות. הם הרגו רק את מי שלא קיבל את הקלקול שרצו לקלקלם. א"כ לתת לדבר קדוש זה, שם שבא בעצם ממקור של טומאה, הדבר אינו ראוי. גרוע מאד. ידוע שפנח הפועל, בנפעל רח"ל.

שאלה מהציבור: אם צדיקה היתה ממצאה את המלה הזאת, היה אפשר לאמרה? תשובת מרן שליט"א: ראשית, לא היה צריך להמציא, יש לנו את השם המקובל. אבל לשאלתך, אין הכי נמי, אם היא היתה צדיקה, לא היתה בעיא. ישנם הרבה מלים שהתקבלו אפילו משפות אחרות, ומשתמשים בהם גם בזמנינו. למשל, המלה 'תאריך', זו מלה בערבית. וכן המלה 'מרכז'. יש הרבה מלים שבאו אלינו, ושרשם משפות אחרות. אבל ראשית, לא שינו אותם, אלא השאירו כמו שהם. כגון 'תאריך', שמובנו זמן, היסטוריה. וכן 'מרכז', בערבית אומרים מְרָכִיז, ובעברית מְרָכֶז. שנית, עשו זאת אנשים כשרים. אבל על דבר שבא ממקור של טומאה, כתוב זבערת הרע מקרבך.

שאלה מהציבור: האם אי אפשר לקדש את המלה הזאת? תשובת מרן שליט"א: איך נקדש אותה? הלואי, אם הייתי יכול להחזירם בתשובה, היה טוב. אבל מה לעשות, הם כבר הלכו לעולמם והשאירו את הפסולת אחריהם, ואנחנו צריכים לדחות זאת מאיתנו. ובשם ה' נעשה ונצליח.

דין 'העונה אמן אחר ברכותיו' לגבי עניית אמן בתפילה אחת, מדוע מהרי"ץ כתב להקדים שלוש תיבות, וביאור סברת מעתיקו שכתבו 'שתים שלש תיבות'. דחיית שיטה מופרכת, שבתפילה אחת אין הציבור עונים אמן, רק אחר ברכת האל הקדוש. דבר נוסף, הקשור ודומה לעניין שדיברנו לעיל לגבי 'שנים שלשה ימים' לברכת הלבנה, יש נידון נוסף לגבי 'שתים שלוש תיבות'.

במהירות ביחד עם כל הציבור, לכן צריך ש"צ שמתפלל לאט יחסית, יותר מתמיד. כך המנהג, אלא שהדור שלנו מבולבל.

בא הענף חיים [שם אות מ"ו] וכותב כך, גם בתשובותיו פעולת צדיק [ח"ג סימן מ"ט וקל"ז] כתב מהרי"ץ שהמנהג עתה ברוב בתי כנסיות להתפלל מנחה תפילה אחת, כדי שלא יצטרכו לחזור התפילה בשביל הקדושה וכו', ויש לכל זה שורש ועיקר על פי הדין וכו'. וכשמתפללים כל התפילה בקול רם, יכולים הציבור להקדים שתים או שלוש תיבות, ולענות אמן אחר כל ברכה ואין בזה הפסק ע"ש. מה קרה פה? מהרי"ץ אמר 'שלוש תיבות', למה הוא אומר 'שתים או שלוש תיבות?!' והוא ממשיך ואומר, ועיין מה שכתב מהר"י בדיחי זלה"ה בתשובותיו חן טוב [סי' ב"ג], שהאריך בפלפול עצום להוכיח בכמה ראיות מהתלמוד ופוסקים, שיכול להקדים שתים שלוש תיבות, כדי לענות אמן אחר ש"צ, ואין בזה חשש הפסק כלל ועיקר וכו'. וזה תורף דבריו ז"ל, היוצא לנו מכל מ"ש, דמנהגינו שעונין אמן אחר ש"צ בכל הברכות, בין בתפילה כשהיא בקול רם, בין בברכת השבח והמצוות, בין בברכת הנהנין, והוא על פי הדין.

דהיינו, עניין זה הוא לאו דוקא בתפילה. הדבר יוצא לנו הרבה פעמים בברכת המצוות. למשל, אם רב בבית הכנסת או החזן מברך 'אשר קדשנו במצותיו וציונו על ספירת העומר', או אם הש"צ מברך 'אשר קדשנו במצותיו וציונו לגמור את ההלל', ישנם אנשים שאינם רוצים לסמוך על ברכתו ומברכים לבד. האם הם יכולים לענות אמן או לא? [ועיין בהרחבה בנושא זה, בשיעור מוצש"ק אחרי מות קדושים ה'תש"ע]. אם הם אומרים איתו את הברכה מלה במלה עד הסוף, בודאי שלא יענו אמן. אבל אם הם מקדימים לסיים לפניו, הם

יכולים לענות אמן. אותו הדבר יכול להזדמן במקרים פרטיים. למשל אדם מניח תפילין, מברך 'אשר קדשנו במצותיו וציונו להניח תפילין', ובזמן שהוא מהדק את התפילין, או בכל אופן כשעדיין לא הניח תפילין של ראש, והרי אסור לו לדבר בין תפילה של יד לתפילה של ראש, אבל פתאום הוא שומע גם את חברו מברך להניח תפילין, האם יכול לענות אז אמן או לא? או אדם מברך 'המוציא לחם מן הארץ', עוד לא הספיק לטעום, ושומע מישהו נוסף מברך המוציא לחם מן הארץ, מברך את אותה הברכה, האם יענה אמן?

בכל הדברים האלו, אנו פוסקים, שמותר לענות אמן, או אפילו צריך לענות אמן. בכל אופן מותר בודאי, וזה לא נחשב הפסק. אבל צריך שיקדים לסיים לפניו, שיהיו שלוש תיבות בינתיים, כדי שלא יראה עונה אמן אחר ברכתו. אבל אם לדוגמא הוא שמע ברכה אחרת שאינה קשורה לעניין שבו הוא נמצא, כגון ששמע את חברו מברך על הרעמים 'שכוחו מלא עולם' או 'עושה בראשית', או שומע שבירך 'שהכל נהיה בדברו', א"כ בודאי שלא יענה אמן, כי זה לא מן העניין. אבל כאן הברכה שאתה שומע היא מהעניין שבו אתה נמצא, ואמן הוא האמנת הדברים של הברכה, ממילא אתה יכול לענות אמן והדבר אינו נחשב הפסק. נכון שאסור להפסיק בין תפילין של יד לתפילין של ראש, אבל הברכה הזאת היא כמו ברכה אריכתא, זה כביכול מתחבר עם הברכה. אותו הדבר לגבי ברכת המזון, אם אדם מברך 'בא"י הזן ברחמי את הכל' או 'על הארץ ועל המזון', ופתאום שומע עוד מישהו שמסיים באותו הזמן את אותה הברכה, ועדיין לא התחיל את הברכה הבאה, יכול השומע לענות אמן.

השאלה היא, מהיכן יצא להם (למהר"י בדיחי בשו"ת חן טוב, ולהרא"ח נדאף בענף חיים) שזה 'שתים שלוש תיבות', הרי מהרי"ץ כותב

נהגו בדורות האחרונים, בכל הדברים האלה, וגם במוסף של ר"ה, חושבני שכולם מדקדקים לומר איתו מלה במלה.

אבל מה לגבי עניית אמן? אומר מהרי"ץ כך, אם מקדימים לסיים שלוש תיבות קודם ש"צ, לית חששא לענות אמן. משא"כ בר"ה, דיוצאים אף הבקיאים בשמיעת התפילה מש"צ, דפשיטא דיענו אמן אחריו, ולא מיקרי עונה אמן אחר ברכת עצמו, וגם לא הוי הפסקה. ואם מתפללים מלה במלה, יסיימו קודם לש"צ בשלוש תיבות, ויענו אמן. וכדכתב רבינו יונה פרק שלשה שאכלו בשם רבו, שכך היה נוהג בר"ה ויה"כ, מביאו ב"י סי' נ"ט. כל הזמן מהרי"ץ כותב 'שלוש תיבות', והם הביאו בשם מהרי"ץ 'שתים שלוש תיבות'. מאיפה זה יצא? לכאורה הדבר צריך עיון, וכמו שאמרנו כבר בזמנו ובשיעור השבועי מוצש"ק אחרי מות קדושים ה'תש"ע (שערי יצחק ניסן-סיון ה'תש"ע עמ' ק"ג), אבל בעה"ת השבוע הבנתי התירוץ על כך.

בתשובה להערה מהקהל: הרב דקל ענקי יצ"ו רוצה לתרץ, שאולי גם הניגון נחשב תיבה. הרי למשל בימים נוראים, כשהש"צ אומר בא"י מגן אברהם, הוא מאריך בסיום המלה אברהם. א"כ נניח שהמתפלל גמר את ברכתו כשהש"צ אמר את שם ה', הרי זה שתי תיבות ולא שלוש, אבל אם תצרף את הניגון זה יצטרף לכדי שלוש תיבות. וגם בימות החול שלא כ"כ מסלסלים, אבל עדיין לא אומרים 'מגן אברהם' בחיתוך סיום התיבה אברהם, גם ביום חול הוא קצת ארוך. אכן אמרת יפה, וכך גם אני הייתי מתרץ בדוחק, אבל דבר כזה צריך להיות כתוב.

בתשובה לשאלה נוספת מהקהל: אם כוונתם ששתי מלים גדולות, נחשבות שלוש בינוניות, גם זה היו צריכים לכתוב. למרות שזה ודאי נכון מצד עצמו, כיון שזה נמדד לפי שיעור תוך כדי דיבור, שלום עליך רבי.

שלוש תיבות. הסתכלתי וגם בשו"ת פעו"צ וח"ג סימן קל"ט כתוב במפורש, שלוש תיבות. גם בעניין מוסף ר"ה כותב מהרי"ץ [עץ חיים ח"ג דף ע"א ע"ב], שלוש תיבות. גם בעל שושנת המלך כתב בשם מהרי"ץ 'שתים שלוש תיבות'. הדבר לכאורה פלא עצום.

במוסף ר"ה אנו מתפללים תמיד בלי לחש, דהיינו הש"צ מתפלל בקול רם, והציבור מתפלל איתו בלחש מלה במלה. מה לגבי עניית אמן? מהרי"ץ דן בזה שם וכותב כך, ראיתי שואלים לעניין אמן שאחר כל ברכה וברכה, אי שפיר לענות או לא, משום דיש לחוש להפסקה. אומר מהרי"ץ שזו אינה שאלה חדשה, הדבר כבר כתוב מפורש בספרים הקדמונים, דכבר פשטוה רבנן קמאי בתכאליל, שכתבו 'ועונה אמן אחר כל ברכה'. משמע ברור, דליכא הפסקה, ושפיר דמי לעשות כן לכתחילה.

אלא מאי, יכול להיות שיש קצת הבדל. כי השאלה היא, האם במוסף של ר"ה, אני רק שומע או שאני גם מתפלל? אם אני רק שומע, אולי יותר ברור שאפשר לענות אמן. אבל מה יהיה כשאני גם מתפלל? הרי בדורות האחרונים, אנו לא סומכים על הש"צ שיוציא אותנו ידי חובה. אעפ"י שבדורות הראשונים ומתקנת חז"ל, אפילו את ברכת 'יוצר אור' ושאר ברכות קרית שמע אפשר לשמוע מהש"צ שמברך, להקשיב ולצאת יד"ת. אבל כיון שהדורות ירדו, ואם נגיד לאנשים שמספיק רק לשמוע, הם לא ישימו לב ולא יקשיבו. אותו הדבר לגבי ברכת המזון. אולי ישנם כאלה אצלינו התימנים, שנוהגים כך עד היום, ואכן כך היא ההלכה, שאפשר לצאת ידי חובה בשמיעה. אבל לפי המציאות, אנשים מסיחים דעת ואינם מקשיבים תוך כדי הברכה. לכן צריך לומר עם המברך, או עם הש"צ, מלה במלה. כך שאפילו אם אדם הסיח דעתו, עדיין יצא יד"ת, כיון שסוף סוף הוא אמר. אבל אם הוא רק שומע, והסיח דעתו, לא יצא יד"ת. לכן

בכל אופן, זאת השאלה. מהרי"ץ כותב 'שלוש תיבות', והם כותבים בשם מהרי"ץ 'שתים או שלוש'. לכאורה הם היו צריכים להעתיק את לשון מהרי"ץ ולכתוב שלוש.

יתירה מכך, הראו לי שנדפס בספר תשובות של רב תימני מסויים, וכדאי שתשמעו איזה דברים מוזרים כתובים שם. הרי המנהג של תפילה אחת ידוע ומקובל אצלנו משנים קדמוניות. אבל ישנם כאלה בזמן האחרון, שהמציאו מנהג חדש, הם לא עונים אמן אחר ברכות הש"צ. מי שהנהיג זאת אצלם, הוא היה באותה תקופה של בעל חן טוב שהבאנו קודם, שמביא בשם מהרי"ץ שעונים אמן לאחר שיקדים שתים שלוש תיבות, ולכן בעל חן טוב הזדקק לשאלה זו, לדחות את הנהגתם המחודשת מדעתם.

אבל הם המציאו עוד, שלא עונים אמן אחרי ברכות ש"צ, אלא רק אחרי ברכת האל הקדוש. הדפיסו תשובה כזאת, בספר שנדפס בזמן האחרון וקאפח ה' תשובות, דף כ"ב. למה הם עונים דוקא אחרי 'האל הקדוש'? למה אחרי 'מגן אברהם' או אחרי 'מחיה המתים' הם לא עונים אמן, ואילו אחרי 'האל הקדוש' אומרים אמן? מה קרה? כתוב שם כך, עונים אמן אחר האל הקדוש, כי זהו סיום הקדושה. וכדאיתא בירושלמי [ברכות] פרק רביעי הלכה ו', באיזו אמן אמרו, באמן של האל הקדוש. עכשיו תשמעו אלו מילים, והמצאת מהרי"ץ, שיש להקדים שתים שלוש תיבות ולענות אמן, אין לה יסוד. ולא פלט מעונה אמן אחר ברכותיו, שהוא מגונה, וכמו שכתב הרמב"ם בהלכות ברכות פרק א' הלכה ט"ז. וראה שם בסוף הכס"מ שדחה המצאה זו להקדים שתים שלוש תיבות. שמעתם?! לדוגמא, דיברנו קודם על הממציאים מלים בעברית, ופה הם אומרים שמהרי"ץ "המציא" ... אהה [הרב נאנח],

בעוונותינו הרבים. א"כ בואו נבדוק את העניין, אבל נלך לפי הסדר.

ראשית, לגבי מה שהוא כותב, שבירושלמי כתוב לענות אמן אחר האל הקדוש, מי שיעיין יראה שמדברים שם על דבר אחר בכלל. מדובר שם על אדם שהתפלל שחרית, וכשהוא בא לבית הכנסת מתפללים מוסף, מדובר שם על כך, האם הוא יספיק להתפלל כדי לענות אמן אחר האל הקדוש. לא מדברים על נושא זה בכלל, ואין הנדון דומה לראיה. וואעיקרא, הרמב"ם לא הביא ירושלמי זה, ואיך הוא סיים בסוף תשובתו שכל המנהגים שלהם מבוססים על הלכה פסוקה ברמב"ם. ועי' ערוך השלחן סי' ק"ט סעיף ט'. יב"ן.

דבר שני, מה שהוא כותב בשם מהרי"ץ 'שתים שלוש תיבות', מהרי"ץ לא כתב זאת. מהרי"ץ כתב אך ורק 'שלוש תיבות'. אבל לפי דבריו אין דבר כזה, גם אם תחכה שלוש תיבות, אפילו תחכה חמש תיבות, הדבר נקרא עונה אמן אחר ברכתו.

דבר שלישי, למה 'אין לזה יסוד'? הרי זהו דבר מפורש, מהרי"ץ הביא את המקור, הבאנו את לשונו מקודם, ואם מתפללים מלה במלה, יסיימו קודם לש"צ בשלוש תיבות, ויענו אמן. וכדכתב רבינו יונה פרק שלשה שאכלו בשם רבו, שכך היה נוהג בר"ה ויה"כ, מביאו ב"י סי' נ"ט. אולם כנראה מהרי"ץ כתב זאת מהזכרון, כי זה לא רבינו יונה אלא הרא"ש, באותו הסימן. הרא"ש כתב לסיים לפני כן. [מי שיעיין בב"י שם, יבין מדוע נתחלף הרא"ש ברבינו יונה. יב"ן]. והדבר גם מובא בהגהת הרמ"א בשו"ע סימן נ"ט סעיף ד'. מרן השו"ע אומר, ברכת יוצר וערבית, אומר עם השליח ציבור בנחת. הג"ה, וימהר לסיים קודם השליח ציבור ויענה אמן אחר שליח ציבור (הגהות מיימוני פרק א' מהלכות ברכות רוקח סימן רי"ח). א"כ כתוב במפורש למהר לסיים כדי לענות אמן. אין אף אחד מהפוסקים

ישראל' או 'הבוחר בעמו ישראל באהבה'. כשהש"צ אומר את המלה 'ישראל', הם אומרים איתו 'ישראל'. 'באהבה', אומרים גם 'באהבה'. וכמבואר בפוסקים. משמע מכך, שאם הם לא היו אומרים ביחד מלה במלה, אתה בעצם כבר נכנס לספק, אולי אתה צריך לענות אמן. א"כ, מתוך העצה שלהם אפשר להבין, שהם הבינו שאפילו פחות משלוש תיבות זה יספיק. [גם במג"א והמשנ"ב סי' נ"א לגבי שלא לענות אמן על ברכת ברוך שאמר, כשאומר עם ש"צ "בבת אחת". מדוייק כמו שאמרנו. ושם ובעוד אחרונים, נקטו בנדונים כאלו לשון "בשווה", שמע מינה. יב"ן]. ממילא כשמהרי"ץ בא ואמר 'שלוש תיבות', זה לרווחא דמילתא, שזה בודאי יותר טוב. דרך אגב, כמובן שלאחר ברכת 'גאל ישראל' שחרית לא עונים אמן, כיון שצריך להסמך גאולה לתפילה, ואכמ"ל.

דבר נוסף, בואו ונראה מה הם רוצים מהכסף משנה. הרמב"ם כותב [פרק ראשון מברכות הל' ט"ז], כל העונה אמן אחר ברכותיו, הרי זה מגונה. והעונה אחר ברכה שהיא סוף ברכות אחרונות, הרי זה משובח. כגון, אחר בונה ירושלם בברכת המזון, ואחר ברכה אחרונה של קרית שמע של ערבית, וכן בסוף כל ברכה שהיא סוף ברכות אחרונות, עונה בה אמן אחר עצמו. בא רבינו מנוח ומדייק, מה שהרמב"ם כתב 'אחר ברכה אחרונה של קרית שמע של ערבית', מה לגבי שחרית? הוא אומר כך, אית דמפרשי (כדעת רש"י הובא בכסף משנה) דהוא הדין שחרית, ולא הוי הפסק, דכגאולה אריכתא דמי. אבל הוא אומר שזה לא נכון. לדעת הרמב"ם. ואנא אמינא, דכיון דפירש הרב של ערבית, ולא סתם דבריו לומר אחר ברכה אחרונה של ק"ש, משמע דדוקא של ערבית שיש בה הפסק, שאומר אחר גאולה ברכות ופסוקים הרבה, ומשום הכי עונה אמן אחר סוף ברכת השכיבנו, אבל אחר גאולה של שחרית לא יענה אמן אחר

החולק על כך. ואדרבה, כולם הבינו זאת בפשטות, שבודאי אם אתה מסיים לפני כן, אתה יכול לענות אמן. אכן אסור לענות אמן אחר ברכותיך, אבל אם אתה מקדים שלוש תיבות אין בעיא.

אבל כעת נדייק, מעתיקי מהרי"ץ הרי לא כתבו 'שלוש תיבות', אלא 'שתים שלוש תיבות', א"כ יוצא שאדרבה מהרי"ץ פה החמיר. דהיינו, מתוך דברי הפוסקים אפשר להבין שגם שתי תיבות מספיק, העיקר תמהר לסיים לפני הש"צ, כי הם לא פירטו 'שלוש תיבות', אבל מהרי"ץ בא והגדיר 'שלוש תיבות', מטעם הדין של תוך כדי דיבור. מהרי"ץ לא כתב שזה חידוש שלו, מרוב פשיטותו בעיניו. בכל אופן, מתוך דבריהם אפשר להבין, שהדבר אפילו יותר קל. א"כ יוצא, שבעל חן טוב והענף חיים, וכן שושנת המלך, הבינו יפה. נכון שמהרי"ץ אמר 'שלוש תיבות', אבל זה לאו דוקא. מהרי"ץ כתב 'שלוש תיבות' בגלל דין תוך כדי דיבור כדיבור דמי, וזה בודאי יותר טוב, אבל מתוך דברי הרא"ש והרמ"א בשו"ע, שמהם מקור הדין, אפשר להבין, שבעצם לא צריך שלוש תיבות, אלא מספיק אפילו פחות משלוש תיבות.

והראיה, ממה שהם כותבים כך לצד ההפוך. למשל, הרי אנחנו עונים אמן אחר הש"צ בברכת 'יוצר אור' בשחרית, או אחר ברכת 'המעריב ערבים' בערבית. הספרדים לא עונים אמן. האשכנזים כמונו, עונים אמן. אבל לגבי ברכת 'הבוחר בעמו ישראל באהבה' בשחרית, וכן 'אוהב את עמו ישראל לעד' בערבית, האשכנזים סוברים שמצד הדין צריך לענות אמן אחרי הש"צ. אנחנו אומרים שלא עונים מפני שזה סמוך לקרית שמע, לכן מסמיכים את סוף ברכת 'אהבת עולם' ל'שמע ישראל' בלי לומר אמן. אבל האשכנזים סוברים, שגם פה צריכים לענות אמן. אבל כדי לצאת מהספק, הם אומרים עד סוף הברכה ביחד עם הש"ץ מלה במלה, 'בא"י אוהב את עמו

שם, טעות סופר הוא, וצריך למחקו. ובגירסת הר"ר מנחם, ליתיה. וכן מצאתי בספר מדוייק. נו, עכשיו מישהו מבין את הטענה שלהם? וכי הכסף משנה אומר פה שהוא דוחה את "ההמצאה" להקדים שתים שלוש תיבות? הדבר לא נגע ולא פגע. דהיינו, הסבר הדברים הוא כך. בהתחלה, לפי הגירסא הראשונה, הוא נדחק לעשות אוקימתא, שהרמב"ם מתכוון שיאמר אמן לאחר שהקדים שלוש תיבות. ואח"כ הוא אומר, שאין צורך להיכנס לדוחק זה, כי לא משמע שהרמב"ם מתכוון לכך. קשה להכניס זאת ברמב"ם. כי אם הרמב"ם היה מתכוון לכך, הוא היה צריך לכתוב זאת במפורש. לכן הוא בא ואומר, שהגירסא הזאת היא טעות. אבל חס וחלילה, הוא לא דחה את עיקר הדבר הזה, שכשהוא ממהר לגמור קודם ש"צ, עונה אמן, לא בגאל ישראל אלא במקומות אחרים. אין שום פוסק בעולם שאינו מסכים עם דבר זה. וגם לא מסתבר שמישהו יחלוק על כך, כי אם אתה מקדים כמה תיבות, זה לא נקרא שאתה עונה על ברכותיך. כשאני מברך 'מגן אברהם', והש"צ גם מברך 'מגן אברהם', אם אקדים שלוש תיבות, למה זה נקרא שאני עונה אמן אחר ברכותי?! הדבר בודאי אינו נכון. חמור מאד להבין הבנה גרועה כזו בכסף משנה. זו שטחיות גדולה. ובעצם לא מדובר בנ"ד על עניית אמן אחר ברכותיו ממש, רק "מיחזי" כעונה אמן אחר ברכותיו, כי כאן הוא שומע ברכות מש"צ, וכמבואר בפוסקים.

בעניין אמירת קדיש תתקבל לאחר מנחה, גם כשמתפללים מנחה וערבית סמוכות, ודחיית מנהג החולקים. דברי מרן שליט"א בגנות ההיאחזות בקנאות יתירה למנהגים שכתב הרמב"ם בזמנו, שהם בניגוד למנהגינו.

עוד דבר חידוש משונה כתוב בספר הזה, בהמשך התשובה. אבל פה צריכים לדעת, זוהי דוגמא בכדי להבין הבנה יסודית בכל הנושא

עצמו. הרמב"ם התכוון להגיד רק ערבית, כי בערבית בלאו הכי מפסיקים. הרי יש מנהג להוסיף הרבה פסוקים לאחר השכיבנו. גם אלו שלא מוסיפים, אבל הרי תפילת ערבית רשות, ובלאו הכי לא מסיימים 'גאל ישראל' ומתפללים שמו"ע מיד, אלא אומרים ברכת 'השכיבנו' וגם יש קדיש. א"כ בתפילת ערבית ישנה הפסקה, כי אין שם חובה להסמיך גאולה לתפילה, לכן פה כתב הרמב"ם שעונים אמן גם אחרי ברכה אחרונה. אבל אחרי 'גאל ישראל' של שחרית, יש קפידא של הסמכת גאולה לתפילה. שם צריך להסמיך, בלי שום הפסקה. אותו הדבר כותב גם הכס"מ, נתכוון לומר דדוקא של ערבית שהוא מברך אחריה שתי ברכות, אבל אחר ברכה אחרונה של ק"ש של שחרית, שאין שם אלא ברכה אחת, אינו עונה אחריה אמן. וכן כתב רבינו יונה, שזה דעת רבינו, שלא לענות אמן אחר גאל ישראל דשחרית. ומה שכתוב בספרי רבינו פרק תשיעי מהלכות תפילה [הלא"א], סדר תפילות הציבור כך הוא וכו' עד שמברך גאל ישראל אמן. יש נוסחאות שגרסו כך 'גאל ישראל, אמן'. זה לא נכון, אבל ישנה נוסחה כזאת במקצת דפוסים. מביאים פה בהערות, שבקצת ספרים גרסו כך. הרמב"ם שם כותב כך, ופורס [שליח ציבור] על שמע בקול רם, והם עונים אמן אחר כל ברכה וברכה וכו', עד שמברך גאל ישראל. ובהלכה הבאה [הלא"ב] הוא מתחיל, והכל עומדים מיד ומתפללים בלחש. יש שגרסו, 'עד שמברכים גאל ישראל, אמן'. אומר ע"ז הכס"מ, לפי הגירסא שלהם, גם הרמב"ם כותב להגיד אמן בגאל ישראל דשחרית. לכן כותב הכס"מ, יש לומר, דהתם לא שיענה אמן אחר ברכותיו, אלא שימהר לגמור גאל ישראל קודם ש"צ, ויענה אחר ש"צ. דהיינו לזה הרמב"ם התכוון, שתקדים לפניו ואז תוכל לענות אמן. אח"כ הוא אומר תירוץ נוסף, ויותר נראה לומר, ש'אמן' הכתוב

הוא. כן המנהג. כתוב במפורש שכך הוא המנהג. וכן מצאתי להרב פרי חדש ז"ל בשם התוספות, וכן כתב הר"ר דוד אבודרהם, והרמ"ע בתשובה סוף סי' ק"ח דף קי"א ע"ב, והשו"ע סי' תכ"ב. וכתב מג"א שם וז"ל, זה הכלל, דכל יום שיש בו מוסף, אומר קדיש שלם אחרי ההלל, משום שכאן סיימנו תפילת שחרית ע"כ. וידוע גם לכולנו כי כך הוא המנהג. א"כ, אם הרמב"ם היה חי היום, הוא היה כותב, נהגו העם לומר קדיש תתקבל אחרי מנחה כשמתפללים מנחה וערבית סמוכות. או אחרי הלל בראש חודש. כך נהגו העם. והם אומרים שלא יזונו מהרמב"ם...

בתשובה לשאלה מהקהל: הרי קדיש תתקבל הוא סיום עיקר התפילה. אנחנו אומרים קדיש תתקבל בשחרית לפני פיטום הקטורת ועלינו לשבת, כי רוצים להגיד בכך, שמי שדחוק יכול לצאת. מי שמאד ממהר, לאחר שאומרים תתקבל צלותכו וכו', זהו הסיום העיקרי. או בערבית, לאחר תתקבל אומרים למנצח ושיר המעלות, כיון שאלו הם מנהגים ותוספות. [וע"ע בפירושו של רבינו מנוח. יב"ן]. אבל לבוא ולהגיד שאין לומר קדיש תתקבל אחרי מנחה? הרי לא זהו המנהג. נהגו העם, שכשיש שתי תפילות, אומרים קדיש תתקבל אחרי התפילה הראשונה. כדי להבדיל, בין מנחה לערבית, ובין שחרית למוסף דר"ח. ואכן אין קשר ביניהם.

שאלה מהציבור: מהרי"ץ בע"ח דף פ"ח עמוד ב' לא כתב לומר קדיש תתקבל אחרי מנחה, הוא כתב רק שאומרים קדיש בסתם. אבל אחרי שחרית, הוא כותב קדיש תתקבל במפורש. אולי יש הבדל?

תשובת מרן שליט"א: אתה צודק, נכון הדבר, ואולי גם זה הטעה אותם. אבל ישנם כמה מקומות כאלה, שמהרי"ץ סומך על המבין. הרי פה בודאי מדובר על קדיש תתקבל, כי הוא אומר בסוף 'ונפטריין'. פה אין ספק. הרי לשון התכלאל שם הוא עוד מהזמן שלא היו

שלהם [כת הדרדעים שאותו רב כותב התשובות נמנה עליהם. העורך]. אני רואה פה חידוש, שהמנהג שלהם הוא, שכשמתפללים מנחה וערבית סמוכות, אין קדיש תתקבל אחרי תפילת מנחה, אלא רק אחרי ערבית. תשמעו אלו חידושים עשו, דברים שלא שערום אבותינו. הם תימנים משלנו, לצערינו, אלה שהולכים אך ורק לפי הרמב"ם. תשמעו מה כתוב פה, מה שאומרים [הם] חצי קדיש ואין אומרים תתקבל, כן מפורש בסדר התפילה של הרמב"ם שאחר הלכות מילה בנוסח הקדיש, כל קדיש שאומר ש"צ אחר שגומר את התפילה שאינו אומר אחריו כלום, אלא כל העם שומעים אותו ונפטריין, נהגו העם להוסיף בסופו נוסח תתקבל. ובסוף כותב, ומי שרוצה ינהג כרצונו, ואנו לא נזונו מדעת הרמב"ם. עד כאן.

מהי הקנאות הזאת לרמב"ם? מה זה? מה הרמב"ם כתב פה? חושבני שאדרבה, הם עושים נגד הרמב"ם... משום שהרמב"ם לא כתב זאת כהלכה, אלא רק כיצד נהגו. אם הרמב"ם היה בזמנינו, הוא היה כותב מה שנוהגים בזמנינו. הרמב"ם לא אומר שכך צריך לעשות, אלא שכך נוהגים. נו, בשביל זה צריכים לעשות מחלוקת? לשנות את המנהג? הכל בשביל 'זנעשה לנו שם' להראות שיש להם מנהג אחר? ושלא ישכחו כי הרמב"ם לא היה תימני, אלא ספרדי.

מהרי"ץ כותב על כך במפורש. הרי אותו הדבר יש בראש חודש, תפילת שחרית ותפילת מוסף הם תמיד גם כן שתי תפילות סמוכות, כמו שאנו עושים במנחה וערבית. בתפילת שחרית רגילה אומרים תתקבל לאחר שיר של יום וכו', לפני פיטום הקטורת. אבל בר"ח, אנו אומרים פעמיים תתקבל. כותב מהרי"ץ [ועץ חיים חלק א'] דף קנ"ה ע"א, אחר ההלל, אומר קדיש תתקבל. למה? הרי הציבור עדיין לא הולך מבית הכנסת? אלא, מפני שהוא סילוק תפילת שחרית. דתפילת המוספין, תפילה אחרית

וישיב שבותינו כבראשונה. עד כאן. ועיין
בשיעור מוצש"ק עקב ומוצש"ק כי תצא ה'תשע"ב.

ישוב לתמיהת חכם אחד בעניין דברי הזוה"ק לגבי
המניח תפילין במוסף של ראש חודש שחייב מיתה.
אני רואה שהזמן קצר, א"כ אולי רק נקודה
אחת לסיום. כיון שאני מתייחס לספר הזה,
שהדפיסו את התשובות האלה, וגם בעניין
דלקמן יש איזו טעות, והם עושים מזה פליאה.
כתוב בזוה"ק דבר מבהיל, מביאים זאת
האחרונים בשם הבית חדש ואו"ח סוף סימן כ"ז,
שמי שמניח תפילין במוסף של ר"ח, חייב
מיתה. גם השתילי זתים מעתיק זאת. אמנם
בעל כף החיים לא העתיק זאת, אלא כתב רק
'עייין בב"ח בשם הזוהר'. כנראה הוא פחד
שאנשים לא יבינו את פירוש הדברים, לכן הוא
לא העתיק זאת.

אבל בספר הזה [דף קס"ח הערה ק"ז], מעורר חכם
אחד, שהדבר קצת מוגזם. מה זה 'חייב מיתה'?
וכי זה עד כדי כך? אבל בעצם זו כבר שאלה
ישנה, שנשאלה על עניין אחר. כתוב בספר
תולעת יעקב של מהר"מ גבאי, שהיה מקובל
קדמון, ההולך ד' אמות כשקם ממיטתו
שחרית בלא נטילה, חייב מיתה. מהר"מ
לונזאנו, שגם היה מקובל, הוא אומר שזה לא
נכון, כי איפה כתוב המאמר הזה? לא כתוב.
החיד"א כותב שהדבר נמצא בזוהר בכת"י.
אבל מהר"ם לונזאנו אמר, שמי שכתב זאת
הפריז על המדה, ואינו מקבל את הדבר. אבל
הדבר כתוב. מה אפשר לעשות? אלא
שצריכים להבין את הדבר.

חושבני שהפירוש הוא, כמו שדיברנו בזמנו
[מוצש"ק נצבים התשע"ב], לגבי 'זכרנו לחיים',
ש'חיים' ו'מוות' אינם בהכרח חיים ממש או
מוות ממש. אלא כל דבר טוב, נקרא חיים. וכל
דבר רע, נקרא מות. זו ג"כ דעת הרמב"ם
בפיהמ"ש מס' ראש השנה, והרמב"ן, ועוד
הרבה מפרשים, ויש לכך ראיות רבות. א"כ גם

מתפללים מנחה וערבית סמוכות. א"כ פה
בודאי שזה כך, גם לפי הרמב"ם צריך לומר
קדיש תתקבל. אבל לפעמים מהרי"ן כותב
'קדיש', וסומך על המבין. לפעמים זה קדיש
דרבנן. והוא לא כותב איזה קדיש, דבר זה
אתה צריך להבין לבד לפי הכללים. כגון בדף
ק"ד ק"ה לגבי קדיש אחר מזמור שיר ליום
השבת בליל שבת, ובמוצאי שבת לפני שיר
המעלות כיעויין שם דף ק"ה ע"ב, ועוד. [או
שלפעמים חסר בדפוס, כי לעתים ישנן
השמטות. אבל כאן בדקתי בכת"י, ואמנם
לא הוסיף תתקבל].

תשובת הרה"ג בן ציון מוצפי שליט"א בעניין כת
הדרדעים, שנמנה עליה רב שכותב תשובות נגד
מהרי"ן ונגד מנהג אבותינו.

כיון שכבר דיברתי על הספר הזה, אגיד לכם
עוד נקודה. ראיתי שמעוררים פה איזו תמיהה,
אבל ברצוני להקדים לכם דבר אחד, לפני
שאדבר על נושא זה.

יש בספר בירורי הלכות [ירושלם ה'תשע"א],
תשובות של הרה"ג בן ציון מוצפי שליט"א. יש
שם בדף רמ"ה, שאלה. רציתי לדעת דעת
הרב הגאון שליט"א, בעניין כת הדרדעים
שלא מאמינים בזוהר הקדוש, האם רשאים
לצרפם לכל הדברים שבקדושה?

תשובה. לצערנו מדי פעם הם נושאים ראש
בסתר ובגלוי, ובודאי שדינם כדין
אפיקורוסים, הכופרים בדברי חכמינו ז"ל. כיון
שהב"י והשו"ע ורבים מהפוסקים פסקו הלכה
עפ"י הזוה"ק, והזוהר הוא מעמודי תורה
שבע"פ, וגם פנימיות התורה שבכתב
ושבע"פ. ואם כן הכופר בדבריו או מלעיג
עליהם או מזלזל בהם, כדינו כדין אפיקורוס.
ולא יהיה זה דינו פחות ממי שמזלזל בכבוד
ת"ח. ולכן אסורים השוחטים, השלוחי ציבור,
התוקעים, וסופרי סתם מפת זו, וכן לא
לצרפם למניין. והקב"ה ילמד תועי רוח בינה,

השנה [דף ט"ז ע"ב], כדי לערבב את השטן. פירש בערוך [כדאיתא] בירושל' בלע המות לנצח, וכתוב והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול. כד שמע קל שיפודא זימנא חדא, בהיל ולא בהיל. וכד שמע תניין, אמר, ודאי זהו שיפודא דיתקע בשופר גדול, ומטא זימניה למתבלע. ומתערבב, ולית ליה פנאי למעבד קטיגוריא. דהיינו, השטן שומע זאת בפעם הראשונה ונבהל, אבל לא כל כך. אבל בפעם השנייה הוא אומר, בטח זה השופר של משיח, ואז בלע המות לנצח.

וכבר תמהו, איפה הירושלמי הזה? אין זאת אצלנו בתלמוד הירושלמי. שנית, זה לא הסגנון של הירושלמי. התשובה היא, שהקדמונים קראו לזוה"ק בשם ירושלמי. הירושלמי שהם מביאים, זה ספר הזוהר. בהרבה תשובות של הגאונים, מביאים דברים בשם הירושלמי, שאינם כתובים בתלמוד ירושלמי, וגם הסגנון לא מתאים לירושלמי, אבל הדבר כתוב בספר הזוהר שהיה אצלם בהצנע. כי אלו הם סתרי תורה, לכן הסתירוהו. יש תשובות בקדמונים, למשל הר"ר יצחק גיא, מביא תשובה של רבינו הא"י גאון, שאי אפשר להבינה אלא רק עפ"י מה שכתוב בזוהר. ברור שהיה להם את הספרים האלו. יש אפילו הלכות ברמב"ם, שאין לה מקור אלא בזוהר. למשל, הרמב"ם כותב בהלכות יבום וחליצה [פ"ד הל"ו], שהיבמה תשליך את הנעל לארץ. איפה זה כתוב? הדבר לא מוזכר בש"ס. אבל זה כתוב בזוה"ק, כמו שציין הגר"א. ואכמ"ל. לקדמונים היה אותו, ועפ"י הם כתבו את מה שכתבו. בספר זוהר העולם כבשים ללבושין, חרשתי נושא זה לעומק, ולאורך ולרוחב, חושבני שמי שמכיר את הנושא יהיו לו הרבה הפתעות, כשבעז"ה נדפסו ונוציאו לאור.

זכורני, היה בחור אחד ממשפחת נפש, הביאו אותו אלי, אני מדבר על משהו ישן, היתה בעיא של שידוך וכדו', וביקשו ממני, אולי

בנ"ד פירושו, שמדברים בלשון חכמה, 'חייב מיתה' היינו חייב עונש. כלומר זהו דבר שהעובר עליו חייב עונש. זה אינו 'חייב מיתה' כפשוטו, מיתה ממש. אין לקחת את הדברים כפשוטן וכמשמעותן. בסגנון זה ובדרך זו, צריכים להבין גם כאן.

התייחסות מרן שליט"א למעלת דברי ספר הזוהר הקדוש, ושדבריו כבר מובאים בדברי הגאונים והראשונים בשם ירושלמי.

אבל כיון שלצערינו, בעניין הזה של הזוה"ק, ואף שאין מספיק זמן לדבר על כך בהרחבה, אבל כיון שהם מבלבלים את האנשים עם כל מיני טענות וקושיות, רק אומר לכם כך. ישבתי לפני כמה שנים על נושא זה, יש לי ספר בשם זוהר העולם – כבשים ללבושין, וישנם שם הרבה הפתעות. אנשים פשוט אינם יודעים. אנשים חושבים, מאיפה בא הזוהר? למה הראשונים לא הביאו אותו? א"כ צריכים לדעת שני דברים. ראשית, נכון שספר הזוהר לא היה בדורות הראשונים, לא התפרסם להרבה אנשים, אבל חכמת הקבלה אינה קשורה לספר הזוהר. הרבה מן הקדמונים, עוד לפני שהתפרסם הזוהר, הם היו מקובלים. לדוגמא הרמב"ן והרשב"א, ועוד ראשונים, וזאת מבלי שיראו את ספר הזוהר. הם קיבלו מסורת זו בעיקר בעל-פה. אכן בספר הזוה"ק ישנם הרבה דברים, הוא מפתח את החכמה הזו ומרחיבה, מסביר בה הרבה דברים סתומים, עניינים נפלאים ונשגבים. אבל חכמת הקבלה בעצמה, היתה כבר בזמן הגאונים. דהיינו, הסתירו את ספר הזוה"ק, בתקופה זו הוא היה מוסתר, לכן זה נעלם עד שהתגלה בחזרה.

לדוגמא, יש מאמר ידוע שמביאים אותו רבים מן הראשונים, מתוך בספר הערוך, חושבני שכולם כבר מכירים זאת כי הדבר מפורסם, הרבה מפרשים מעתיקים זאת, למה תוקעים בר"ה לפני התפילה? כדי לערבב את השטן. אומר הערוך ומביאים זאת התוס' במס' ראש

להכחיש זאת. בעבור שהדברים יהיו בצורה הכי ברורה, ללא צל של ספק וערעור. אני רואה שלצערנינו ישנם אנשים תועים בזה, משום שהם וכיוצא בהם מבלבלים אותם. והמקום ברוך הוא יזכנו בעז"ה שישובו כולם בתשובה שלימה בקרוב, ויראו אורו הזך של ספר הזוה"ק המאיר לארץ ולדרים, ובזכות הלימוד בו נזכה לביאת גואל צדק כידוע, אכ"ר.

דברי מרן שליט"א בשבח ישיבת "פרי עץ חיים" בעיר בית שמש.

דבר אחרון, בקשר לישיבה. אתם יודעים, ברוך ה' זכינו בחודשים האחרונים, שקמה ישיבה בבית שמש, בשם "פרי עץ חיים", לבחורים תימנים. אבל הציבור שלנו, צריך יותר לאזור חיל. תמיד שואלים, למה אין ישיבה תימנית? אז הנה, סוף סוף כבר יש ישיבה תימנית, ואנשים ניצבים מנגד. לכן אני מבקש מהרב מאיר חריר הי"ו מזכיר הישיבה, להסביר לאנשים במה המדובר. על המצב הכספי הקשה. עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר.

תנסה להשפיע עליו? ראיתי שהוא בחור מוכשר, מצד אחד. אבל מצד שני, היה בו את הנגע הזה. השקעתי בו, ישבתי איתו שש שעות, בשתי פעמים. בכל פעם שלוש שעות. הוא היה מקורב לאותו רב, יו"ד קו"ף [יוסף קאפח. העורך], שהזכרתי קודם את תשובותיו. הוא היה צמוד אליו ממש. ותדעו לכם, הבחור הזה היה מומחה, לא סתם. הוא שאל את השאלות הכי קשות. אבל ברוך ה', כבר היו לי את ההקדמות. תשובות מוכנות. ישבתי איתו שלוש שעות, ובשבוע שלאחר מכן עוד שלוש שעות. בסוף הוא אמר לי, אגיד לך את האמת, היה לי בניין של קלפים, והוא התמוטט. עכשיו אני רואה, שהבניין שבניתי היה בניין של קלפים.

ממש קעקענו את כל הטענות שהוא העלה. לצערנינו הם חושבים שהם חכמים ויודעים, מפרסמים דברים וטענות שנראה מהם כביכול שהם יודעים, אבל אלו דברים שכל גדולי ישראל ידעו אותם, והדברים כבר מובאים ונידונו בספרים, אבל ישנן תשובות ניצחות, ואף אנו הוספנו נופך משלנו עוד ועוד הוכחות, שכל מי ששמע אותם נשאר עם פה פעור, כדי שלא יהיה ספק כלל ועיקר, ושאי אפשר יהיה

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך. השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, והוסיף מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א. הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

דרושים

פעילים ברחבי הארץ
להחתמת "מנויים לחיים"
מילגה חודשית נאה
למתאימים!
פרטים בטל'
050-4140741